

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

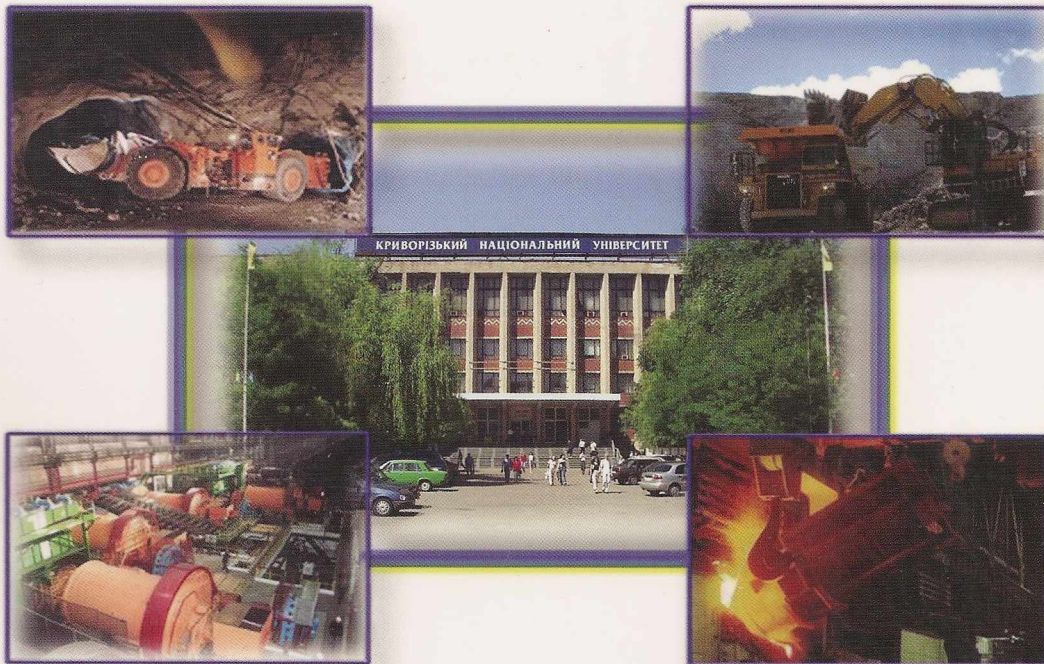
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Міжнародна науково-технічна конференція

Матеріали конференції

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА СУСПІЛЬСТВА**

Т о м 2

22-25 травня 2013 року

Кривий Ріг

УДК 378.147:165.194

Т. М. МІШЕНІНА

канд. філол. наук, доцент

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

t.mishenina@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Тези присвячено обґрунтуванню дидактичної системи організації пошуково-інформаційної діяльності у процесі формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей. Описано етапи модернізації вищої педагогічної школи відповідно до тенденцій розвитку вітчизняної комп'ютерної лексикографії.

Ключові слова: пошуково-інформаційна діяльність, дидактична компетентність, майбутні учителі філологічних спеціальностей.

Спрямування гуманітарної підготовки майбутніх учителів в умовах вищих педагогічних навчальних закладів висуває вимоги до пошуково-інформаційного складника дидактичної компетентності майбутніх філологів, що передбачає вміння знаходити, обробляти й застосовувати інформацію для забезпечення неперервного освітнього розвитку.

Актуальність ґрунтовного розгляду окресленої проблеми визначається такими чинниками: поява новітніх інформаційних технологій, які дозволяють оволодіти прогресивними способами пошуку інформації; потреба розвитку у майбутніх учителів філологічних спеціальностей умінь пошуку, збереження, оброблення й передавання інформації з паперових, електронних, україномовних та іншомовних носіїв.

Дослідження з окресленого напрямку дозволить розв'язати суперечність між об'єктивною потребою формування пошуково-інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей та традиційними підходами до гуманітарної підготовки студентів філологічних факультетів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Особливостям формування інформаційної компетентності майбутніх учителів, роботі з інформаційними джерелами та їх класифікації присвячено дослідження Г. Головченка, Ю. Кулюткіна, Г. Сухобської, І. Старикова, В. Тополевського, С. Шефеля та ін.

Сучасні підходи до розроблення методології педагогічної майстерності й сучасних технологій підготовки майбутніх учителів охарактеризовано в наукових роботах, посібниках, методичних рекомендаціях, наукових статтях І. Зязюна, М. Лещенко, О. Падалки, Н. Пихтіної, М. Солдатенка, Л. Хомич.

В умовах інформатизації вищої школи компетентісно-орієнтований підхід було послідовно розроблено у працях В. Кременя, І. Беха, С. Гончаренка, О. Савченко, Н. Селівестрової, В. Лозової, О. Падалки, А. Реана, М. Ярмаченка та ін.

Умови ефективного формування інформаційної компетентності майбутніх учителів, зміст роботи з інформаційними джерелами та їх класифікації було розглянуто в роботах Г. Головченка, Ю. Кулюткіна, Г. Сухобської, І. Старикова, В. Тополевського, С. Шефеля та ін.

У сучасних умовах особливої уваги набуває вивчення стану проблеми формування пошуково-інформаційного складника дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, водночас констатуємо, що на сучасному етапі розвитку педагогічної думки не достатня кількість досліджень присвячена формуванню пошуково-інформаційного складника дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі роботи зі словниково-довідниковою літературою у професійній діяльності. Водночас проведені нами дослідження свідчать про недостатній рівень сформованості у студентів філологічних спеціальностей умінь користуватися паперовими та електронними україномовними й іншомовними носіями.

Мета статті – обґрунтувати дидактичну систему організації пошуково-інформаційної діяльності у процесі формування пошуково-інформаційного складника дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

У процесі гуманітарної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей організація пошуково-інформаційної діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей має відповідати таким умовам: 1. Навчальні тексти для отримання додаткової

інформації мають бути тісно пов'язані з темами, що вивчаються, оволодіння якими передбачене чинною Програмою і пов'язані з фахом майбутнього педагога. Наголосимо на важливості такого роду діяльності насамперед на I-II навчальних курсах, коли у майбутніх учителів філологічних спеціальностей формується певний тезаурус, який постійно поповнюватиметься протягом усіх років навчання та й усієї подальшої роботи та власного самовдосконалення. 2. В умовах інформатизації вищої педагогічної освіти навчально-виховний процес характеризується освітньо-інформаційною означеністю, викликаною необхідністю пошуку нової навчальної інформації й подальше оперування нею у процесі розв'язання навчальних завдань і виконання вправ різної складності.

Сучасні інформаційні джерела, використовувані в навчальному процесі вищого педагогічного навчального закладу у процесі підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей, умовно можна розмежувати на класичні (друковані) й електронні носії (далі електронні). Основні об'єкти сучасної пошуково-інформаційної діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей становлять: 1. Джерело – становить оригінальну основу чого-небудь; вихідне начало. Писемна пам'ятка, документ, на основі якого будується наукове дослідження. 2. Інформація – відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях, пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості. 3. Словник – книга, в якій в алфавітному чи тематичному порядку подано слова якоїсь мови (з тлумаченням, перекладом на іншу мову і т. ін.). 4. Енциклопедія – науковий довідник, що об'єднує найістотніші відомості з усіх галузей знань чи будь-якої однієї галузі, розміщених в алфавітному порядку; довідник – книжка, що містить стислі відомості з певних питань [1, с. 231, с. 265, с. 1149].

Оскільки словники і довідники значною мірою розширюють предметні знання, підвищують загальну мовну культуру майбутніх гуманітаріїв, у процесі гуманітарної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей важливо враховувати історію й теорію словниковознавства (що не виключає уведення до варіативної частини підготовки майбутніх філологів відповідного спецкурсу).

Орієнтовними темами для обговорення на практично-семінарських заняттях можуть бути: 1. *Історія виникнення і процес розвитку словниково-довідкової літератури від перших друкованих книг до електронних носіїв інформації.* 2. *Класифікація словниково-довідкової літератури за напрямками розвитку (галузева класифікація) будова словників, довідників, енциклопедій.* 3. *Особливості будови словникових статей у різних типах словників.* 4. *Переваги та недоліки використання словниково-довідкової літератури під час заняття. Переваги та недоліки класичних та електронних видань.* 5. *Дотримання стилю та лексики під час написання словникових статей.* 6. *Вплив енциклопедичних словників на морфологічні словники і навпаки.* 7. *Необхідність опрацювання передмови словника для подальшої успішної роботи з ним.* 8. *Поняття інформаційного простору, його складові та чинники. Особливості словниково-довідкової літератури як носія інформації.* 9. *Відображення словниково-довідкової літератури на електронних носіях, їх особливості.*

Організація пошуково-інформаційної діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей на лабораторних заняттях може передбачати виконання такого блоку завдань: 1) зробити літературний переклад запропонованих речень, уривків текстів, текстів за допомогою словниково-довідкової літератури; 2) ознайомити студентів з особливостями пошуку необхідних слів (різних частин мови); 3) ознайомити студентів з особливостями побудови он-лайн словників; 4) порівняти швидкість пошуку необхідного слова за допомогою класичного й електронного словника; 5) робота із комп'ютерними словниками. Виконання різноманітних вправ, передбачених навчальною програмою; 6) розробити фрагмент уроку із використанням словниково-довідкової літератури; 7) порівняти методику роботи з електронною та класичною словниково-довідковою літературою; 8) розглянути особливості використання електронних та класичних словників; фахових і загальних словників.

Формування пошуково-інформаційного складника дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей передбачає вироблення вмій і навичок пошуково-інформаційної діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, а також розширення їхнього уявлення про сутність словникової роботи в умовах інформатизації середньої і вищої школи. За умови ефективної організації роботи зі словниками на

завершальному етапі формування пошуково-інформаційного складника дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей відбувається вироблення постійної потреби користуватися словниками, вміння орієнтуватися у великій кількості довідкової літератури.

В умовах інформатизації вищої педагогічної освіти у процесі організації пошуково-інформаційної діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей має передбачати побудову україномовних інтелектуальних лінгвістичних і літературознавчих систем шляхом створення достатньо повного набору комп'ютерних україномовних словників.

Організація пошуково-інформаційної діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей дозволить оптимізувати процес самоорганізацію навчання і сприятиме розвитку і формуванню пошукових умінь під час формування інформаційного складника дидактичної компетентності.

Відповідно до загальних методологічних положень щодо значущості наукових принципів для розроблення наукового обґрунтування шляхів організації самостійної роботи студентів філологічних спеціальностей на практично-семінарських заняттях і в позааудиторний час, яка (самостійна робота) є основною під час роботи зі словниково-довідковою літературою, необхідним є врахування принципів, які мають базуватися на загальних психолого-педагогічних вимогах до організації навчально-виховного процесу, а також відобразити змістовні характеристики предметних компетентностей майбутніх учителів філологічних спеціальностей: науковість, неперервність, системність, гуманітарне спрямування, самоорганізація студентів.

Зміст самостійної роботи студентів філологічних спеціальностей щодо інформаційних джерел може передбачати: роботу з навчальною і довідковою літературою; анотування і реферування художньої, науково-популярної літератури; усний і письмовий синхронний чи літературний переклад / редагування тексту, що передбачає використання різного типу словників; складання словничка власного лексичного запасу, що контролює вміння швидко і правильно знаходити значення термінологічних одиниць і продукувати навчальні тексти; роботу з технічними засобами навчання, які містять надзвичайну кількість інформаційних джерел і вміння працювати з ними є передумовою успішного пошуку необхідної інформації.

Однією з провідних тенденцій сучасного етапу інформації є створення програмного забезпечення, яке максимально спрощує користувачеві доступ до інформаційних ресурсів. Серед таких засобів слід відзначити програми, які працюють з мовними об'єктами, оскільки переважна більшість інформації представлена саме в текстовій формі. Характерною рисою сучасних програм, які працюють з об'єктами природної мови, є підвищення рівня їх інтелектуалізації. До складу сучасних текстових та лінгвістичних процесів і засобів лінгвістичного забезпечення інформаційних систем включаються складні тезауруси, програми автоматичного виправлення граматичних помилок, автоматичного редагування перекладу, засоби з елементами розуміння природомовних текстів [3, с. 3-7].

На сучасному етапі модернізації вищої педагогічної школи комп'ютерна лексикографія передбачає підготовку до видання за допомогою комп'ютера паперових словників, створення комп'ютерних словників [2].

Автоматичне укладання текстозорієнтованих словників донині зводилося переважно до одержання словоформ, які спостерігаються в опрацьованих текстах. На подальшому етапі лексикограф вручну зводить текстові слова доканонічної словникової форми й описує їх граматичні характеристики, витрачаючи багато часу на усунення омонімії.

Наслідком автоматичного морфологічного аналізу тексту є словник словоформ з приписаними їм граматичними характеристиками-показниками частин мови.

Наступний етап полягає в автоматичному одержанні словника слів, що уможлиблюється у свою чергу за умови створення блоку автоматичного морфологічного аналізу тексту, що має правила зведення текстових словоформ до однієї вихідної словникової форми.

Другий напрямок автоматизації лексикографічних робіт пов'язаний з формуванням машинного фонду існуючих словників і укладанням на їх основі нових, відсутніх в україністиці, словників української мови / літературознавчих словників на сучасному етапі інформатизації вищої школи цей фонд складають кілька типів словників сучасної української

мови: морфемного, частотного словника сучасної української художньої прози, тлумачного словника в 11 томах, словника іншомовних слів та деяких інших.

Оволодіння фахово орієнтованими предметами в рамках вищої гуманітарної освіти значною мірою залежить від правильного вміння користуватися різноманітними словниками та довідниками. Перший етап роботи зі словниками передбачає послуговування галузевими словниками, у тому числі двомовними. Для подальших етапів роботи із словником у процесі гуманітарної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей необхідними є великі тлумачні словники, оскільки на старших курсах формується наукова мовна / літературознавча картина світу.

Одна з предметних компетентностей, що є провідною у підготовці майбутніх учителів під час роботи зі словниково-довідковою літературою, є пошуково-інформаційна компетентність.

З погляду компетентнісного підходу до навчання в умовах ВНЗ словник як навчальний засіб виконує такі основні функції: інформаційно-пізнавальну, дослідницьку (пошукову), практичну, самоосвітню, що спрямовані передусім на формування та розвиток компетентностей, у тому числі і пошуково-інформаційної компетентності майбутніх фахівців. Забезпечення першої функції можливе завдяки тому, що джерело інформації є не тільки готовий опис будь-яких явищ, предметів або їх пояснень, а також ілюстрації як уживання тих чи інших понять, так і фотографії, малюнки, моделі, діаграми, схеми, тощо, що стимулюють пошуково-інформаційну діяльність майбутніх учителів, що у свою чергу впливає на формування пошуково-інформаційної компетентності в цілому.

Дослідницька функція словниково-довідкової літератури полягає у заохоченні майбутніх фахівців самостійно розв'язувати проблеми через поступове введення їх у курс самостійного дослідження при роботі зі словниково-довідковою літературою. Уся інформація у сучасних інформаційних джерелах подається відповідно до сучасного рівня розвитку науки, техніки та культури.

За такої системи організації роботи зі словниково-довідковою літературою ефективним буде використання інших галузевих словників (наприклад, культурологічного спрямування).

У процесі роботи майбутніх філологів зі словниково-довідковою літературою використання електронних довідкових ресурсів варто на початкових етапах використовувати переважно словники галузевого спрямування як констатувальні задля формування предметних компетентностей майбутніх фахівців. На старших курсах творча компонента інформаційно-пошукової діяльності полягає у застосуванні інформації довідкового характеру під час здійснення спостережень й аналізу навчального / пропонованого досліджуваного матеріалу.

Уважаємо перспективним напрямом підготовки майбутніх філологів застосування компаративного методу ознайомлення із напрацюваннями лінгвістичної вітчизняної і лінгвістичної думки, що дозволить максимально охопити тенденції розвитку мовознавчих / літературознавчих шкіл.

Організація роботи зі словниково-довідковою літературою у процесі формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей передбачає етапи навчити студентів правильно, з мінімальними затратами часу знаходити та працювати з необхідною словниково-довідковою інформацією, користуючись різними джерелами, як традиційними, так і електронними.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. – Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
2. Карпіловська Є. А. Машинні версії традиційних словників як основа для укладання комп'ютерних словників та тезаурусів / Є. А. Карпіловська // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С. 19-22.
3. Сербенська О. А. Словник – настільна книга вчителя та учня / Сербенська О. А. // Українська мова та література в школі. – 1987. – № 6. – С. 34-37.